

Andrzej Kaźmierczak

Banki spółdzielcze a rozwój kredytów dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw

*“Rywalizację ekonomiczną
wygrywają kraje wprowadzające
innovacyjne formy finansowania przedsiębiorstw”*

Spis treści:

Wstęp

1. Kredyt jak źródła finansowania przedsiębiorstw w Polsce.....2
2. Stopa procentowa a dynamika kredytów banków spółdzielczych.dla MSP.....6
3. Kredyty dla MSP a bank centralny.....8
4. Wnioski i wybrane pozycje literatury.....9

Słowa kluczowe: kredyt. stopa procentowa. MSP, dźwignia finansowa, kanał kredytowy, małe i średnie przedsiębiorstwa, rezerwa obowiązkowa, banki komercyjne, bank centralny, banki spółdzielcze

Wstęp:

Wzrost gospodarczy w Polsce nadal jest niski. Wolny przyrost kredytów dla przedsiębiorstw jest jednym z tego powodów. W sytuacji niedostatku kapitału własnego podmiotów gospodarczych uruchomienie bankowej dźwigni finansowej jest niezbędnym warunkiem zdynamizowania procesów rozwojowych. Banki komercyjnel jednak nadal ograniczają dostępność pożyczek ze względu na utrzymujące się podwyższone ryzyko kredytowe. Dotyczy to zwłaszcza sektora małych i średnich przedsiębiorstw. To właśnie ta grupa podmiotów odczuwa szczególnie niedostatek własnych kapitałów na inwestycje. A przecież sektor ten odgrywa kluczową rolę w gospodarce prywatnej. Zwiększenie zasilania finansowego dla sektora MSP umożliwi przyspieszenie wzrostu polskiej gospodarki. Pomocną rolę w realizacji tego celu może pełnić bank centralny poprzez dostępne mu instrumenty polityki pieniężnej.. Artykuł ten jest próbą odpowiedzi na pytanie w jaki sposób centralna instytucja monetarna może skłonić banki komercyjne do rozszerzenia wolumenu kredytów dla przedsiębiorstw średnich i małych. W przypadku firm dużych sytuacja jest znacznie korzystniejsza. Dysponują one wysokimi własnymi zasobami kapitału. Ich rozwój nie jest uwarunkowany dostępem do zewnętrznej dźwigni finansowej. W razie potrzeby mogą one ponadto korzystać z pożyczek od podmiotów umiejscowionych w ramach grup kapitałowych do których należą. Nie ma więc potrzeby koncentrowania się na tej grupie firm.

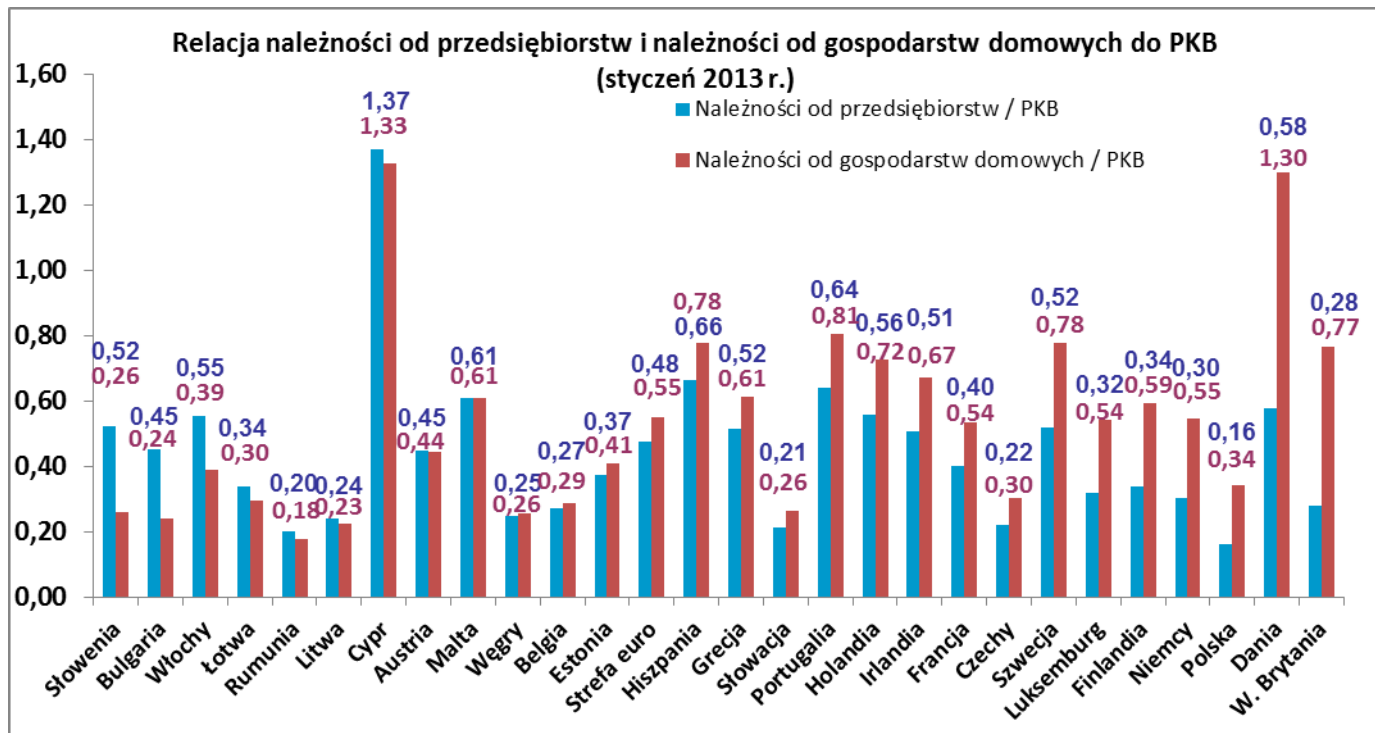
W artykule zaproponowano, aby bank centralny obniżył wskaźnik rezerwy obowiązkowej dla banków komercyjnych. Uwolnione w ten sposób fundusze banki powinny przeznaczyć na dodatkowe kredyty dla przedsiębiorstw małych i średnich. Ubocznym wątkiem rozważań jest analiza celowości oprocentowania rezerw obowiązkowych w banku centralnym..

1. Kredyt jako źródła finansowania przedsiębiorstw w Polsce

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw pełni kluczową rolę w polskiej gospodarce. Wytwarza ponad 65% PKB. Barię jego rozwoju jest niedostatek kapitału własnego. Skazany jest na korzystanie z zewnętrznych źródeł finansowania zarówno w działalności bieżącej jak i inwestycyjnej. Praktycznie ogranicza to się do korzystania z kredytu bankowego. W lepszej sytuacji pod względem możliwości korzystania z dźwigni finansowej są firmy duże. Obok kredytu bankowego mogą pozyskiwać kapitał poprzez emisję akcji lub obligacji dłużnych. W przypadku przedsiębiorstw działających w ramach międzynarodowych łańcuchów produkcyjnych ważnym źródłem uzupełniania kapitału są pożyczki od zagranicznych firm matek. W przypadku tej grupy przedsiębiorstw jest to wręcz dominujące źródło pozyskiwania kapitału.

Kredyt bankowy wciąż odgrywa niewielką rolę w finansowaniu polskich przedsiębiorstw. Ilustruje to poniższy wykres.

Wykres nr 1

Źródło: NBP

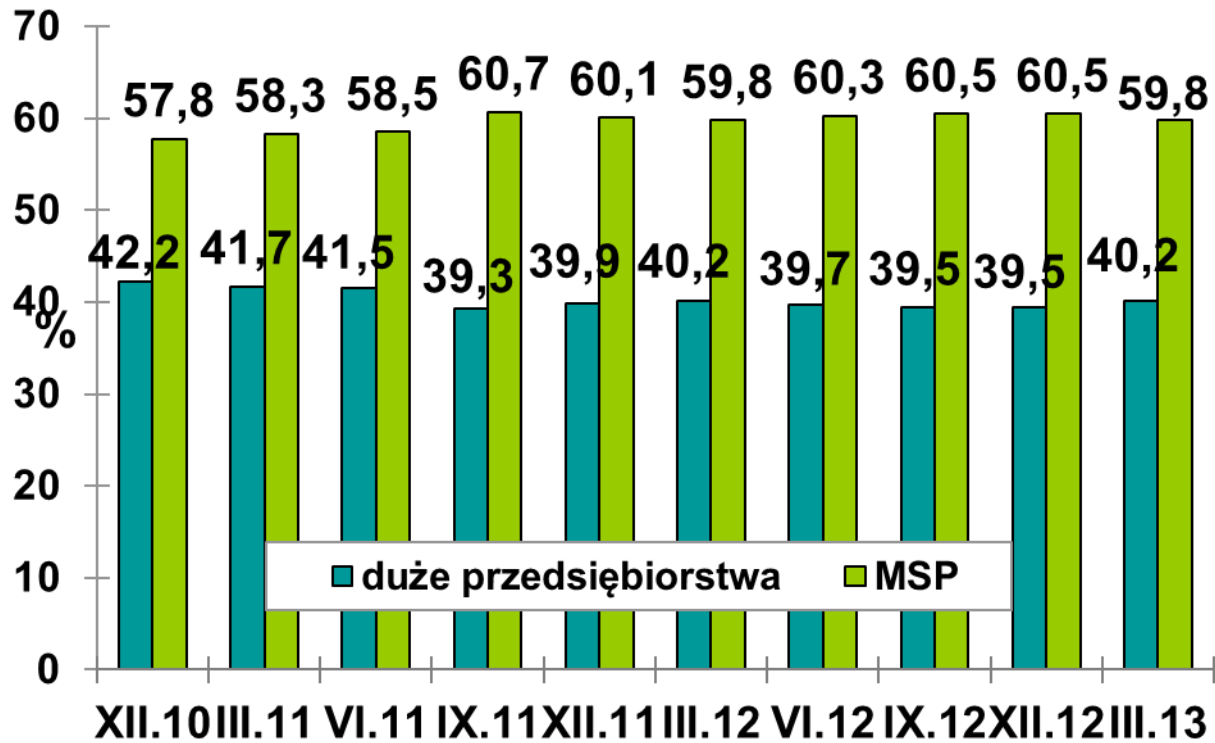
Udział należności bankowych od przedsiębiorstw jest w Polsce trzy razy niższy aniżeli średnia relacja kredytów dla przedsiębiorstw do PKB. w strefie euro. Pod względem „ukredytowania” sektora przedsiębiorstw Polskę wyprzedzają kraje UE o niższym stopniu rozwoju takie jak Rumunia, Bułgaria czy Litwa. Banki w Polsce preferują kredytowanie sektora gospodarstw domowych. Kredyty dla przedsiębiorstw cechuje bowiem wyższe ryzyko niewypłacalności aniżeli dobrze zabezpieczone kredyty hipoteczne dla ludności.

Porównania międzynarodowe jednoznacznie pokazują słabość a zarazem potencjalne kierunki ekspansji banków w Polsce. Zwiększenie dynamiki działalności kredytowej

banków jest warunkiem rozwoju sektora przedsiębiorstw i warunkiem przyspieszenia wzrostu PKB.

Dotyczy to szczególnie sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Bowiem podmioty te w największym stopniu korzystają z bankowego zasilania finansowego.

Wykres nr 2: Pożyczki dla dużych przedsiębiorstw i dla MSP w ogólnej wartości należności kredytowych banków

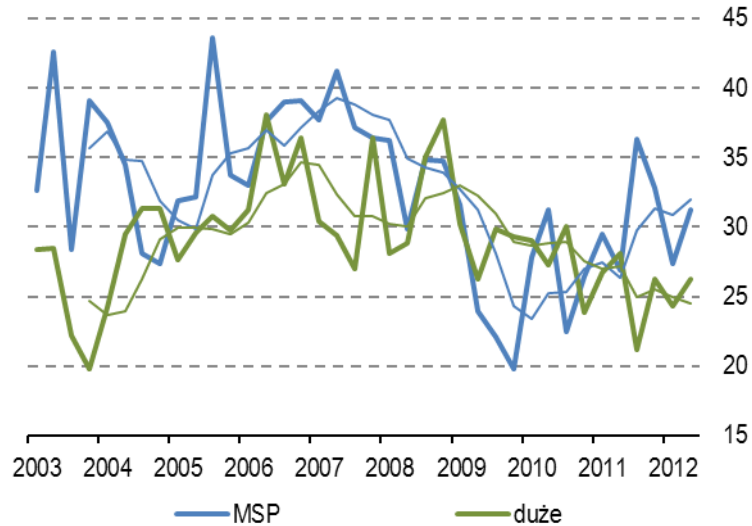

Źródło: dane Departamentu Statystyki NBP

Udział kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw w ogólnej wartości należności od całego sektora podmiotów gospodarczych jest zdecydowanie wyższy aniżeli pożyczek dla firm dużych. Udział MSP wynosił bowiem 60% należności a udział firm dużych 40% należności banków od omawianego sektora. Co więcej, obserwujemy rosnącą tendencję znaczenia MSP w finansowaniu bankowym. Wynikało to z szybszej dynamiki przyrostu dla nich kredytów w okresach ożywienia gospodarczego i z niższej dynamiki spadku w okresach spowolnienia. Pojęcie sektora MSP obejmuje przedsiębiorstwa zaciągające kredyty do 4 milionów złotych (równowartość 1 mln euro) zaś pojęcie przedsiębiorstw dużych obejmuje firmy zaciągające pożyczki powyżej 4 milionów złotych (powyżej 1 mln euro).

Bardziej precyzyjny obraz znaczenia zewnętrznego zasilania finansowego obu sektorów umożliwi analiza kredytowania działalności wyłącznie rozwojowej. Zjawisko to przedstawia poniższy wykres. Wykres ukazuje finansowanie działalności rozwojowej w latach 2003-2012, a więc w okresie długim. Prawidłowości na nim występujące wydają się mieć cechę trwałości

Wykres nr 3 Udział firm dużych i podmiotów z sektora MSP w finansowaniu kredytami bankowymi nowych inwestycji (w %)

Źródło: NBP

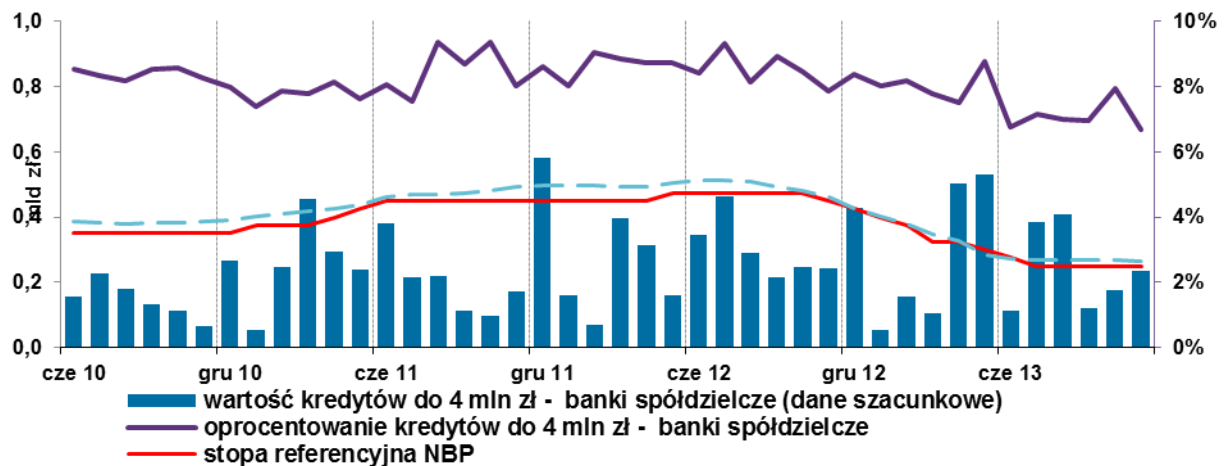
Z wyjątkiem okresu pokryzysowego 2009-początek 2010 podmioty sektora MSP w większym stopniu finansowały nowe inwestycje kredytami bankowymi aniżeli firmy duże. Było to widoczne przed rokiem 2009, a więc w okresie wysokiej koniunktury gospodarczej jak i w okresie 2011-2012 a więc po przelamaniu kryzysu. Przykładowo, w połowie 2005 roku a więc w okresie wysokiej prosperity 43 % przedsiębiorstw z sektora MSP finansowało inwestycje kredytami bankowymi. Udział kredytowanych inwestycji firm dużych wynosił tylko 30%. Z kolei na początku 2008 roku a więc w okresie trwania kryzysu udział pierwszej grupy inwestorów korzystających z kredytu zmniejszył się do 36%, a inwestorów drugiej grupy zmniejszył się do 27%. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw skłonny był w większym stopniu korzystać z dźwigni bankowej na finansowaniu swojego rozwoju. Ożywienie aktywności w realnej sferze gospodarki powinno w pierwszym rządzie koncentrować się więc na rozszerzeniu zasilania kredytowego dla tej grupy podmiotów gospodarczych.

Ważną rolę w finansowaniu sektora małych i średnich przedsiębiorstw pełni spółdzielczy sektor bankowy. Należności od podmiotów MSP stanowią największą część ich aktywów kredytowych. Banki spółdzielcze specjalizują się w obsłudze finansowej niszowego sektora przedsiębiorstw usługowych i przetwórczych związanych z rolnictwem. W tym obszarze duże banki komercyjne są aktywne w niewielkim stopniu ze względu na słabe rozpoznanie zdolności kredytowej środowiska wiejskiego i w ogóle środowisk lokalnych. Dynamizacja akcji kredytowej bankowego sektora spółdzielczego mogła by mieć znaczący wpływ na ożywienie w realnej sferze gospodarki gdyż sektor rolno-spożywczy a szerzej produkcja związana z rolnictwem stanowi silny segment gospodarki Polski.

2 . Stopa procentowa a dynamika kredytów banków spółdzielczych dla MSP.

Bank centralny kształtuje stopy oprocentowania kredytów dla przedsiębiorstw wyznaczając stopę referencyjną. Ta bowiem kształtuje cenę pieniądza na rynku międzybankowym. Wpływa zarówno na najkrótszą jednodniową stawkę depozytowo-kredytową POLONIA jak i na stopę międzybankowych kredytów trzymiesięcznych - WIBOR 3M. Ta ostatnia z kolei jest podstawą wyznaczania oprocentowania kredytów dla przedsiębiorstw przez banki komercyjne i banki spółdzielcze. Wysokość ceny pieniądza pożyczkowego powinna kształtować popyt kredytobiorców i w konsekwencji wolumen udzielanych pożyczek przez banki spółdzielcze.. Wpływ zmian stóp procentowych na popyt na kredyt przedsiębiorstw średnich i małych pokazuje poniższy wykres.

Wykres nr 4. Oprocentowanie oraz wartość nowo zawartych przez MSP umów kredytowych w bankach spółdzielczych.

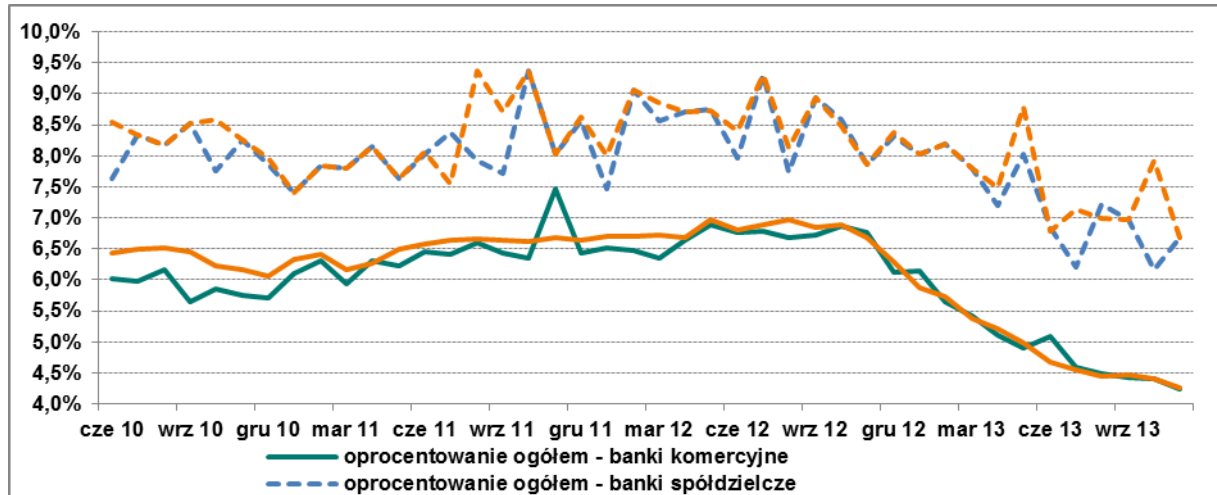

Źródło: dane NBP

Porównując kierunek zmian stopy oprocentowania kredytów o wartości do 4 mln PLN ze zmianami wartości nowo zaciągniętych kredytów przez sektor MSP w bankach spółdzielczych można zauważyć ograniczony ale jednak występujący związek między obu parametrami. Rysuje się klasyczna współzależność między ceną kredytu i popytem na kredyt. Spadkowi stopy powinien bowiem towarzyszyć wzrost zainteresowania pożyczkami a wzrost ceny pieniądza powinien zniechęcać do ich zaciągania. W przypadku klientów banków spółdzielczych ta zależność częściowo występowała w badanym okresie. Szczególnie interesująca nas zależność widoczna była w ostatnich miesiącach 2013 roku. Wyraźnemu spadkowi stóp kredytowych towarzyszył przyrost dynamiki nowo udzielonych pożyczek przez banki spółdzielcze. Podobnie było w drugiej połowie 2010 roku. Z kolei w drugiej połowie 2011 roku lekkiemu wzrostowi stóp procentowych towarzyszył spadek akcji kredytowej. Tę pozytywną ocenę efektywności kanału stopy procentowej nieco psują dane za pierwszą połowę 2013 roku. Ale generalnie przedsiębiorstwa z sektora MSP pozytywnie reagowały na zmiany oprocentowania oferowanych przez banki spółdzielcze kredytów w swej strategii zasilania zewnętrznego. Stopa procentowa miała więc wpływ na działalność małych i średnich przedsiębiorstw.

Oprocentowanie kredytów w bankach spółdzielczych było jednak znacznie wyższe, aniżeli w bankach komercyjnych. Zjawisko to ilustruje poniższy wykres.

Wykres 5: Porównanie oprocentowania nowo zawartych przez przedsiębiorstwa umów kredytowych w bankach komercyjnych i w bankach spółdzielczych

Źródło: dane NBP

Poziom stóp procentowych w sektorze spółdzielczym znacznie przewyższał cenę pieniądza w bankach komercyjnych.. Co więcej, oprocentowanie kredytów w bankach spółdzielczych dla sektora MSP było wyższe, aniżeli oprocentowanie kredytów dla przedsiębiorstw dużych. Wydaje się więc, że obniżenia stopy procentowej dla sektora MSP mogłyby więc zdynamizować akcję kredytową banków spółdzielczych. Cena pieniądza jest bowiem istotną barierą hamującą skłonność przedsiębiorstw małych i średnich do korzystania z dźwigni finansowej.

3.Kredyty dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw a bank centralny

Istotnym elementem ożywienia gospodarki realnej powinno być rozszerzenie kredytów dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Możliwym sposobem zwiększenia motywacji banków spółdzielczych w tym kierunku mogła by być aktywizacja rynkowych instrumentów polityki pieniężnej banku centralnego. Zadaniem banku centralnego jest stworzenie tak korzystnych dla banków warunków płynnościowych, aby ukształtowane w ich następstwie uwarunkowania finansowe skłaniały je do zachowań zgodnych z preferencjami naczelnej instytucji monetarnej. Istotną część kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw udziela spółdzielczy sektor bankowy. Banki spółdzielcze mają dobre rozeznanie zdolności kredytowej potencjalnych klientów. Specjalizują się bowiem w finansowaniu gospodarstw rolnych i drobnych przedsiębiorstw głównie obsługujących sektor rolniczy w regionach wiejskich. Ograniczony terytorialnie zasięg działania i stosunkowo nieduży potencjał ekonomiczny ich klientów stwarzają dobre warunki do dokonania precyzyjnej oceny sytuacji finansowej kredytobiorców.

Krajowy sektor bankowy utrzymuje znaczne fundusze na rachunkach bieżących w banku centralnym formie rezerwy obowiązkowej. Banki spółdzielcze podobnie jak banki komercyjne zobowiązane są do deponowania tam równowartości 3,5% wartości zgromadzonych depozytów klientów. Są to fundusze wprawdzie oprocentowane ale faktycznie nie pracujące, zamrożone. Rozwiązanie to ma na celu ograniczenie trwałej nadpłynności sektora bankowego. Również spółdzielczy sektor bankowy cechuje wysoki poziom płynnych aktywów utrzymywanych w banku centralnym. Zarówno na rachunku rezerwy obowiązkowej jak i w formie zakupionych od NBP bonów pieniężnych. W obecnej sytuacji wolnego przyrostu pożyczek dla przedsiębiorstw i niemal pełnej stabilności siły nabywczej pieniądza, fundusze te można by „uruchomić” przeznaczając je na rozwój kredytów dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Zachętą dla banków spółdzielczych do zwiększenia wartości dostępnych kredytów dla sektora MSP mogło by być czasowe zniesienie wymaganej rezerwy obowiązkowej dla tej grupy banków.. Ale bezwzględny warunkiem tak uzyskanej ulgi byłby przymus zwiększenia wartości pożyczek dla sektora MSP o równowartość uwolnionych tą drogą funduszy z rachunków bieżącego w NBP. Dzięki temu rozwiązaniu nastąpiłby wzrost dynamiki kredytów. Ale ważne jest, że wzrost należności bankowych w żadnej mierze nie tworzyłby presji inflacyjnej w gospodarce. Inflacja w Polsce jest bowiem bardzo niska a występująca obecnie luka popytowa w gospodarce sprzyja stabilności cen.

Sektor banków spółdzielczych (banki zrzeszające i spółdzielcze banki wyodrębnione) dysponowały w I połowie 2013 w NBP funduszami rezerwy obowiązkowej na łączną sumę 2.900 mlionów złotych¹. Uwolnienie tak znaczących kwot zdynamizowałoby zasilanie kredytowe przedsiębiorstw. Ponadto banki spółdzielcze posiadały dużą nadpłynnością finansową. Jej przejawem był znaczący udział bonów pieniężnych NBP w ich aktywach. Wartość bonów pieniężnych w portfelu całego bankowego sektora spółdzielczego wynosiła w połowie 2013 roku aż 10 mld PLN². Można uznać, że banki spółdzielcze na taką sumę powstrzymywały się od udzielania kredytów przedsiębiorstwom i gospodarstwom domowym. Skłonienie ich do zamiany bonów NBP na aktywa kredytowe miało by korzystny wpływ na sferę realną gospodarki. Cel zamiany bonów pieniężnych na należności kredytowe wobec sektora MSP można by osiągnąć warunkując proponowane zniesienie rezerwy obowiązkowej od rezygnacji z bonów NBP na rzecz zwiększenia pożyczek dla małych i średnich przedsiębiorstw. Kredyty dla podmiotów gospodarczych stanowią największy udział w całości należności banków spółdzielczych. W przypadku wyodrębnionych, banków spółdzielczych pożyczki dla przedsiębiorstw i przedsiębiorców indywidualnych wynosiły w I połowie 2013 roku 48,2% należności ogółem od sektora niefinansowego. Z tego udział kredytów dla MSP wynosił 30% całości należności od sektora. W przypadku spółdzielczych banków zrzeszających wskaźnik ten wynosił aż 67,3%³, z tego kredyty dla MSP stanowiły aż 63% należności od sektora niefinansowego.. Aktywizacja kredytowa dla sektora małych i średnich podmiotów gospodarczych byłaby więc odczuwalna dla ożywienia całej realnej sfery gospodarki.

¹ Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I półroczu 2013 roku – UKNF, W-wa, październik 2013 str 23 i 24

² Tamże str 23 i 24

³ Tamże str 10 i 12

4. Wnioski:

Kredyt jako źródło zasilania finansowego przedsiębiorstw pełni niewielką jeszcze rolę w polskiej gospodarce w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej. Zwiększenie dynamiki akcji kredytowej banków między innymi banków spółdzielczych jest warunkiem ożywienia realnej sfery gospodarki. Szczególnie dotyczy to sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Sektor MSP szczególnie odczuwa niedobór kapitałów własnych na cele rozwojowe chociaż wytwarza aż 65 % PKB. Rozszerzenie bankowego zasilania finansowego umożliwiłoby dynamiczny rozwój tego sektora i wzrost zatrudnienia w polskiej gospodarce.

Popyt na kredyt przedsiębiorstw średnich i małych reaguje na zmiany stopy procentowej banku centralnego. Kanał kredytowy polityki pieniężnej wobec tego sektora jest efektywny. Istnieje zatem możliwość wykorzystania instrumentów polityki pieniężnej dla zwiększenia wolumenu kredytów w gospodarce. Postulowanym w artykule rozwiązaniem jest czasowe zniesienie wskaźnika rezerwy obowiązkowej dla spółdzielczego sektora bankowego. Uwolnione tą drogą fundusze banki spółdzielcze powinny przeznaczyć na dodatkowe kredyty dla przedsiębiorstw średnich i małych. Dodatkowym rozwiązaniem dynamizującym akcję kredytową banków spółdzielczych mogło być ich zobowiązanie do zamiany posiadanych bonów pieniężnych na należności kredytowe wobec sektora MSP.

Wybrane pozycje literatury:

1. Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I półroczu 2013 r. Warszawa, październik 2013 r.
2. Kaźmierczak A - „Polityka pieniężna w gospodarce otwartej”, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2008
3. Mishkin F.S – „Ekonomika pieniądza, bankowości i rynków finansowych”, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2002
4. „Płynność sektora bankowego. Instrumenty polityki pieniężnej”, Raport NBP, 2012
5. „Raport o sytuacji banków w I półroczu 2013 roku.” Komisja Nadzoru Finansowego 2013
6. „Raport o stabilności systemu finansowego”. NBP 2013
7. „informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w II kw. 2013”, NBP lipiec 2013
8. „Zaburzenia w mechanizmie transmisji monetarnej pod wpływem kryzysu finansowego: Czy coś się zmieniło i do czego zmierzamy”, Instytut Ekonomiczny NBP, 2010

Prof. dr hab. Andrzej Kaźmierczak jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Instytut Bankowości i Ubezpieczeń, Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie od 1973 roku. Specjalizuje się w problematyce ekonomii sektora monetarnej i finansów międzynarodowych. Jest autorem ponad 150 publikacji naukowych. Zasiadał w Radzie Nadzorczej Powszechnego Banku Kredytowego SA i Banku PEKAO SA. Obecnie jest członkiem Rady Polityki Pieniężnej. Adres e-mail: akazmi@sgh.waw.pl i andrzej.kazmierczak@nbp.pl

